

Мадэль рэформы эканомікі Беларусі

Уладзімер Калупаеў, Уладзімер Валетка,
Андрэй Шабуня

2

У гэтай частцы распрацоўваецца і апісваецца мадэль рынкавай эканомікі ў Беларусі, якая зьяўляецца альтэрнатыўнай цяперашняй эканамічнай мадэлі. Мадэль прадугледжвае выкарыстаньне ўнутранага патэнцыялу краіны, незрэалізаваных магчымасьцяў і базуецца на прынцыпе адкрытасьці эканомікі вонкаваму сьвету. Яна дазволіць максымальна хутка прыцягнуць інвэстыцыі ў беларускую эканоміку, забясьпечыць яе рост і тым самым падвысіць стандарты жыцьця беларускага грамадзтва.

Мэта рэфармаваньня эканомікі

Неабходнасьць рэфармаваньня эканомікі вынікае з факту, што ўва ўмовах растучай лібэралізацыі міжнародных эканамічных адносінаў «закрытыя» эканомікі, у якіх адсутнічаюць сучасныя тэхналягіі і мэнэджмэнт, прынцыпова няздольныя канкураваць з разьвітымі краінамі на вонкавым і ўнутраным рынках. Толькі пры ўмове адкрытасьці эканомікі, яе «ўпісанасьці» ў міжнародны падзел працы і эфэктыўнасьці прадукцыйных сілаў можна гаварыць пра дасягненьне высокіх стандартаў і ўзроўню жыцьця. Дасягненьне такога ўзроўню і стандартаў жыцьця ёсьць галоўнай мэтай рэфармаваньня беларускай эканомікі.

Асновасяжныя прынцыпы мадэлі эканомікі

Да асновасяжных прынцыпаў мадэлі эканомікі адносяцца:

- *эканамічная эфэктыўнасць*, якую немагчыма дасягнуць без функцыянаваньня свабоднага рынку і ўсталяваньня інстытуту прыватнай уласнасьці. Неабходнай умовай гэтага ёсьць, у сваю чаргу, арганічнае ўзаемадзеяньне рынку і дзяржавы, калі дзяржава судзеіць эфэктыўнай рынкавай дзейнасьці шляхам фармаваньня адпаведнай праўнай базы і інфраструктуры рынкавай эканомікі;
- *свабодная канкурэнцыя* – найперш гэта свабодны ўваход прадпрыемстваў на рынак, гарантыі і абарона роўных правоў усіх ягоных суб'ектаў. Пры гэтым адбываецца легалізацыя ценявога бізнэсу і скасоўваюцца прэфэрэнцыі «законапаслухмяным» дзяржпрадпрыемствам;
- *максымальная адкрытасьць* – зразуметая ня толькі як празрыстасьць эканамічных межаў, але і адкрытасьць у абсягу традыцыяў, маралі і права, бо прагрэс у сфэры тэхналёгіяў і арганізацыі вытворчасці вызначаецца дасканаласьцю палітычных і эканамічных адносінаў.

Да таго ж такая мадэль вымагае правядзеньня эфэктыўнай сацыяльнай палітыкі – максымальна адраснай і ў памерах, залежных ад росту эфэктыўнасьці эканомікі, што на ўзроўні прынцыпу азначае прымат вытворчасці нацыянальнага багацьця перад ягоным разьмеркаваньнем.

У прапанаванай мадэлі *рынкавая эканоміка* разумеецца найперш як гарантаваная *эканамічная свабода*, якая выяўляецца:

- у свабодзе спажываць на свой густ набываць даброты (свабода спажываньня);
- у свабодзе ўласьнікаў выкарыстоўваць на свой адум свой час, сваю працу, свае грошы і прадпрымальніцкія здольнасьці (свабода бізнэсу, свабода выбару прафэсіі і месца працы, свабода выкарыстаньня ўласнасьці);
- у свабодзе прадпрымальнікаў на свой страх і рызыку вырабляць і прадаваць даброты (свабода вытворчасці і гандлю);
- у свабодзе кожнага пакупніка і прадаўца тавараў ці паслугаў дасягаць тых ці іншых мэтаў (свабода канкурэнцыі).

Сваёй мяжы гэтыя свабоды дасягаюць толькі там, дзе парушаюцца правы трэцяга боку, канстытуцыйныя нормы і юрыдычна вызначаныя «правілы гульні» вядзення цывілізаванага бізнэсу.

У адпаведнасці з разьдзеламі 1–4 *acquis communautaire* ЭЗ заканадаўчае афармленьне ў такой эканамічнай мадэлі павінны атрымаць нормы, якія пашыраюць магчымасьці выбару. Гэта свабодны рух тавараў, свабоднае перасоўваньне людзей, свабода аказаньня паслугаў, лібэралізацыя руху капіталу.

Фундаментальны пастулят такой эканамічнай мадэлі палягае ў тым, што эканамічная свабода ёсьць неад’емнай часткай палітычнай свабоды, і толькі разьвітая дэмакратыя дазваляе ацэньваць, фармаваць і выпраўляць эканамічныя нормы і правілы, якія аказаліся неэфэктыўнымі ў практыцы. Разам з тым эканамічная свабода мае спалучацца з адказнасьцю: дзяржавы – за эканамічную палітыку і стабільнае функцыянаваньне рынку, Нацыянальнага банку – за стабільнасьць грошай, прыватных фірмаў – за вынікі сваёй гаспадарчай дзейнасьці.

Зьместам апісванай мадэлі ёсьць шматкратнае ажыццяўленьне базавай апэрацыі рынкавай эканомікі – узаемавыгаднай угоды куплі-продажу. Для гэтага неабходна стварыць наступныя ўмовы.

Па-першае, і прадавец, і пакупнік павінны ведаць, чым менавіта яны валодаюць і што могуць набыць. Гэта патрабуе апісаньня і праўнага замацаваньня сыстэмы правоў уласнасьці.

Па-другое, неабходныя пэўныя фармалізаваныя спосабы ажыццяўленьня апэрацыяў, якія забясьпечваюць уступленьне ў сілу пагадненьняў аб куплі-продажу, а таксама разьвязаньне спрэчак, якія могуць узьнікнуць у выніку такіх пагадненьняў. Для гэтага павінны дзейць: кантракты, законы, суды, камэрцыйны кодэкс і г. д.

Па-трэцяе, неабходны ўлік таго, што ўдзельнікі ўгодаў набылі і прадалі, г.зн. сыстэма ўліку і справаздачнасьці, якая дазваляла б сачыць за рухам актываў, пасьваў і чыстага кошту фірмы, плыняў паступленьняў, выдаткаў і прыбытку.

Па-чацьвёртае, каб пазьбегчы бартэру, які не дазваляе рэальна ацэньваць эфэктыўнасьць вытворчасці і зьмены ў перавагах спажываўцоў, суб’ектам рынку патрэбны стабільныя грошы як сродак плацяжу, уліку і ашчаджэньня.

Забеспячэнне дзяржавай указаных вышэй умоваў і далейшае разьвіццё рынкавых адносінаў прывядуць да ўзьнікнення разьвітай банкаўскай і фінансавай сыстэмы, якая будзе забяспечваць ажыццяўленьне апэрацыяў бізнэсу, функцыянаваньне сыстэмы страхаваньня і рэклімы.

Такім чынам, для пасьпяховага разьвіцця рынкавай эканомікі неабходна стварэньне, удасканаленьне і эфэктыўнае функцыянаваньне базавых рынкавых інстытутаў: канкурэнцыі, інстытуту эфэктыўных уласьнікаў, малога бізнэсу, банкаўскага сэктару з дастатковымі крэдытнымі рэсурсамі, мабільнага рынку працоўнай сілы і капіталу – біржаў працы, фондавага рынку, пэнсійных і інвэстыцыйных фондаў і г. д.

Стабільнае і празрыстае функцыянаваньне гэтых аб'ектаў рынкавай інфраструктуры і распрацоўка ясных законаў і правілаў эканамічнай дзейнасьці будуць спрыяць мінімізацыі выдаткаў на вядзеньне легальнай эканамічнай дзейнасьці (трансакцыйных выдаткаў).

Роля дзяржавы

Нарматыўна-праўныя акты, якія рэгулююць дзейнасьць суб'ектаў рынку, будуць распрацоўвацца з максымальнай ступенню ўдзелу парлямэнту і грамадзкіх арганізацыяў, а ня толькі міністэрствамі і іншымі выканаўчымі органамі, не зацікаўленымі ў павелічэньні аб'ёмаў бягучай працы і адказнасьці за прынятыя дакумэнты. Каб выдаткі на падрыхтоўку і функцыянаваньне сыстэмы законаў для вядзеньня гаспадарчай дзейнасьці не перавышалі эканамічныя эфэкты, мяркуецца дасягнуць максымальнай выразнасьці і празрыстасьці заканадаўчай базы, рынкавых інстытутаў, ясна вызначыць і прапісаць функцыі дзяржавы.

Спэцыфіка рэформаў

Эканамічнай сьвядомасьці значнай часткі нашага грамадства ўласьцівае ўяўленьне, што матэрыяльную нястачу лягчэй цягнуць у нярынкавым грамадстве, чым у рынкавым, бо ў першым ніхто не жыве лепш. Шмат у чым жывучасьці такіх уяўленьняў спрыяе існае дзяржаўнае палітыка.

Пазбавіцца такіх уяўленьняў беларускае грамадства ня зможа без *рэгенэрацыі* (эканамічнага Рэнэсансу) і «імплантацыі» рынкавых інстытутаў і прынцыпаў у арганізацыю ягонага эканамічнага жыцця.

У адрозненне ад пададзенага вышэй разуменьня рынкавых інстытутаў, тут ідзецца пра шырэшае трактаваньне іхнага сацыяльнага статусу, які забяспечваецца як наяўнымі фармальнымі (канстытуцыя, агульнае права, заканадаўства, сыстэма рэгуляваньня), так і нефармальнымі мэханізмамі прымусу захаваньня выпрацаваных рынкавых правілаў.

Разам з традыцыйнымі абмежаваньнямі, што існуюць у эканоміцы (абмежаванасьць рэсурсаў), заканадаўча створаньня нормы-абмежаваньні мусяць вызначаць структуру эканамічных стымулаў грамадства і кірунак эфэктыўнага разьвіцьця эканомікі. Прадпрымальнасьць і ўменьне набываць веды фармаваліся стагодзьдзямі, і беларусам яны, відавочна, уласцьвівыя і цяпер. Аднак дзесяцігодзьдзі камунізму скрывілі разуменьне шмат якіх нормаў рынкавых паводзінаў. Каб *нормы рынкавых паводзінаў* укараніліся, неабходна на заканадаўчым узроўні забяспечыць функцыянаваньне такіх мэханізмаў, якія рабілі б нявыгадным ухіленьне ад іх. Гэта перадусім вымагае *рэформы судовай сыстэмы*, скіраванай на аднаўленьне даверу грамадства да законаў, упэўненасьці ў іх дзейнасьці, а таксама на ўсьведамленьне адказнасьці за іх выкананьне/невыкананьне. Калі ўлада, асабліва судовая, некампэтэнтная і залежная, прыняцьце нават добрых законаў можа прывесць да адмоўнага эфэкту, паколькі іх кепскае выкананьне падрывае давер да закону.

Неабходнай умовай ажыццяўленьня эканамічных трансфармацыяў у краіне зьяўляецца таксама *рэформа дзяржаўнай службы*, якая мусяць быць праведзена дзеля забесьпячэньня ляяльнасьці і цьвёрдасьці дзяржаўнага апарату пры ажыццяўленьні рэформаў і стабілізацыйных захадаў. Мусяць быць падвышана кваліфікацыя дзяржаўнага апарату, праведзена ягонае скарачэньне. Падвышэньню адказнасьці за паслядоўнае выкананьне эканамічнай палітыкі і заканадаўчых актаў будзе спрыяць матэрыяльнае стымуляваньне службоўцаў органаў кіраваньня.

Прадпрыемствам будуць зададзены «правілы гульні», якія зробіць немагчымым атрыманьне выгады за кошт спажывца. Невыкананьне гэтых правілаў паставіць суб'екты гаспадараньня перад фактам закрыцьця.

Асноўныя ідэі і доўгатэрміновыя перавагі мадэлі будучь даводзіцца насельніцтву праз СМІ, сыстэму адукацыі, падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кадраў. Мэта – стымуляваць эканамічныя паводзіны асобы ў супрацьвагу чаканьням і патрабаваньням забясьпечыць лепшае жыцьцё дзяржавай, а ня ў выніку ўласных працоўных і прадпрымальніцкіх высілкаў. Папярэдне, на аснове адпаведных дасьледаваньняў, варта зрабіць даступнай для ўсяго грамадства пераканаўчую інфармацыю пра тое, якім групам насельніцтва выгадная адсутнасьць рынкавых інстытутаў, што менавіта яны выйграюць ад ніжэйшых трансакцыйных выдаткаў. Да ўсяго грамадства будзе даведзены прынцып адказнасьці ўраду за рэформы і будзе прадстаўлена праграма захадаў для зьмякчэньня іх сацыяльных наступстваў.

Праграма рэформаў

Рэалізацыя абранай мадэлі эканомікі вымагае такіх *рэфармісцкіх дзеяньняў*, як: 1) лібэралізацыя гаспадарчых адносінаў; 2) інстытуцыйныя пераўтварэньні і фармаваньне парадку, які адпавядае прынцыпам рынкавай эканомікі; 3) макраэканамічная стабілізацыя; 4) структурныя пераўтварэньні вытворчасьці і эканомікі. Кожны элемент трансфармацыі ўплывае на іншыя і адначасна адчувае ўплыў іншых кірункаў-блёкаў рэформаў (т. зв. трансфармацыйны тэтраэдэр). Гл. рыс. 1.

Эфэктыўныя структурныя пераўтварэньні эканомікі будучь магчымымі толькі ў выніку пасьпяховай рэалізацыі астатніх блёкаў рэформаў. У сваю чаргу, усе трансфармацыйныя захады знаходзяцца пад неадназначным уплывам працэсу *глябалізацыі* сусьветнай эканомікі.

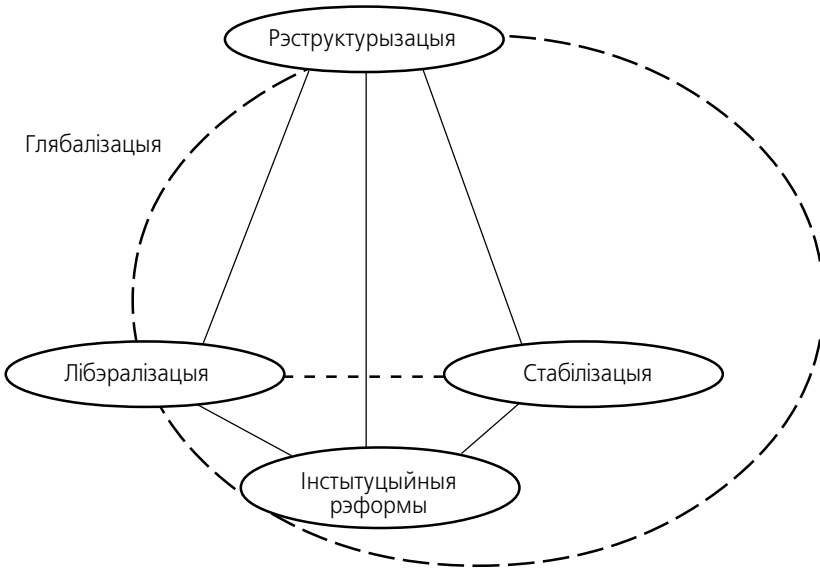
Ува ўсіх памянёных кірунках рэфармаваньне прадугледжвае настойлівае і пасьлядоўнае набліжэньне да лібэральнай рынкавай эканомікі праз сыстэмны працяг раней пачатых рэформаў.

Лібэралізацыя павінна ўключаць:

- канчатковае скасаваньне элементаў дырэктыўнага цэнтралізаванага кіраваньня эканомікай, пераход да плянаваньня на ўзроўні прадпрыемстваў; аптымізацыю органаў дзяржаўнага кіраваньня (напрыклад, толькі ў пра-

- мысловасьці на 2,5 тыс. прадпрыемстваў прыпадае 7 канцэрнаў і 3 міністэрствы, у той час як функцыі рэгуляваньня можа ажыцьцяўляць толькі адно міністэрства);
- дэрэгуляцыю бізнэсу, што азначае рэалізацыю прынцыпаў свабоды прадпрымальніцкай дзейнасьці, гаспадарчай раўнапраўнасьці і канкурэнцыі суб'ектаў рынку незалежна ад формы ўласнасьці;
 - пераход да свабодных цэнаў, у тым ліку на сацыяльна значныя тавары. Паэтапнае давядзеньне аплаты насельніцтвам паслугаў ЖКГ і транспарту да 100% і адпаведнае зьніжзеньне выдаткаў на іх утрыманьне з боку дзяржавы. За цэнамі натуральных манопалістаў мае ажыцьцяўляцца дзяржаўны і грамадзкі кантроль. Існаваньне дзяржаўнага заказу дапускаецца толькі пры ўмове закупаў у рынковых цэнах;

Рысунак 1. Кірункі рынковых рэформаў ува ўмовах глябалізацыі

- ліквідацыю дзяржаўных манаполіяў у розных сфэрах (ЖКГ, транспарт, энэргасыстэма, мэдыцына, адукацыя) шляхам прыватызацыі і адкрытага доступу ў дадзеную сфэру прыватных фірмаў;
- лібэралізацыю вонкаваэканамічнай дзейнасьці, скасаваньне імпартнага мыта на харчовыя тавары, зьніжэньне мыта на астатнія тавары з 10–12% да сярэдняга ў краінах – чальцах ЭЗ і СГА (4–6%); скасаваньне нетарыфных абмежаваньняў вонкавага гандлю (ліцэнзіі, квоты, складаны парадак сэртыфікацыі, перавозак і г. д.); узаемнае прызнаньне міжнародных стандартаў і сэртыфікатаў якасьці;
- свабоду фармаваньня і выкарыстаньня даходаў;
- пашырэньне межаў рынкавай прасторы шляхам разьвіцьця ня толькі рынку тавараў і паслугаў, але і рынкаў працы, нерухомасьці, капіталу, інфармацыі, рэжымы, страхаваньня, сацыяльных паслугаў.

Мэта лібэралізацыі – закладзі асновы для рынкавага самарэгуляваньня, базу для разгортваньня канкурэнцыі як найбольш эфэктыўнага мэханізму разьмеркаваньня рэсурсаў, стымуляваньня працэсаў павышэньня якасьці прадукцыі і паслугаў, росту эфэктыўнасьці выкарыстаньня фактараў вытворчасці, ператварэньня плацежаздольнага попыту ў асноўны рэгулятар дынамікі і структуры вытворчасці.

Каб эканамічная свабода выкарыстоўвалася суб'ектамі рынку на карысьць грамадства і з найбольшай эфэктыўнасьцю, неабходна забяспечыць макраэканамічную стабілізацыю разам з *інстытуцыйнымі пераўтварэньнямі* гаспадарчага парадку, які ўстанаўляе пэўныя «правілы гульні».

Разьвіцьцё рынкавых інстытутаў і інфраструктуры неабходна ажыццявіць у наступных кірунках:

1. **Прыватызацыя** (пераўтварэньне адносінаў уласнасьці) і стварэньне эфэктыўнай сыстэмы абароны правоў уласнікаў; фармаваньне рынку зямлі; прыватызацыя жылля.

Канцэпцыя прыватызацыі. Вырашальнае значэньне ў пэрыяд рынкавай трансфармацыі набывае ўпарадкаваньне адносінаў уласнасьці і выпрацоўка правілаў разьдзяржаўленьня і прыватызацыі дзяржаўнай маёмасьці. Калі працэсы разьдзяржаўленьня не даведзеныя да іх лягічнага завяршэньня – зьяўленьня

эфектыўнага ўласніка, асэнсаваная эканамічная палітыка наагул немагчымая, бо яна ў сутнасці сваёй ёсць узьдзеяннем на ўсвядомлены эканамічны інтарэс, уласцівы акурат такому ўласніку. Займаючы сваю нішу на рынку, ён гатовы рэінвэставаць свой прыбытак і можа стаць партнэрам дзяржавы ў рэструктурызацыі прамысловасці.

Зьяўленьню *эфектыўнага ўласніка* ў Беларусі на цяперашні час замінаюць:

- замаруджаная прыватызацыя, г. зн. стрымліваньне галіновымі органамі пераўтварэньняў падведасных прадпрыемстваў (паколькі прыватызацыя такіх прадпрыемстваў «звужае» сфэру ўплыву галіновых органаў кіраваньня). Калі ў 1999 г. было рэфармавана 62% прапанаваных для разьдзяржаўленьня прадпрыемстваў рэспубліканскай уласнасці, у 2000 г. — 44%, то ў 2001 г. — толькі 17% (25 з 145);
- недасканаласьць і нестабільнасьць заканадаўства аб прадпрымальніцкай дзейнасьці;
- недасканаласьць заканадаўства аб прыватызацыі (абмежаваная колькасьць спосабаў, стрымліваньне прыватызацыі мэнэджэрамі дзяржаўных прадпрыемстваў, праблема ацэнкі маёмасьці, ускладаньне на новых уласнікаў абавязкаў падтрымліваць сацыяльную сфэру);
- імкненьне дзяржавы ў часе прыватызацыі вырашыць бягучыя праблемы (папоўніць бюджэт, пазбавіцца ад стратных прадпрыемстваў).

Прыватызацыя між тым ёсць найлепшым спосабам санацыі, бо прыватныя інвэстары найбольш аб'ектыўна ацэньваюць паўсталыя на рынку магчымасьці.

Прапануецца арыентавацца на наступныя правілы *прыватызацыі*:

- рэструктурызацыя і прыватызацыя жыццяздольных сярэдніх і буйных дзяржаўных прадпрыемстваў павінна праводзіцца пад патранажам асобнага органу, адказнага перад парламэнтам (напрыклад, Дэпартаменту прыватызацыі), які ня мае галіновага падначаленьня;
- неканкурэнтаздольныя (рэсурса- і экалягаёмстыя) прадпрыемствы павінны ліквідавацца. Гэта тычыцца таксама неэфектыўных зьвёнаў вытворчых ланцужкоў, якія могуць быць замененыя на замежных пастаўнікоў. Гэты працэс неабходна ажыццяўляць пазтапна, па магчымасьці зьмякчаючы сацыяльныя наступствы.

Для паспяхоўнай рэалізацыі прыватызацыі неабходна:

- устанавіць прыярытэт Закону аб прыватызацыі перад іншымі актамі, якія рэгулююць адносіны прыватызацыі;
- адмовіцца ад вызначэння разьдзяржаўленьня (акцыянаваньня і камэрцыялізацыі) як спэцыяльнай формы спынення права дзяржаўнай уласнасьці, выкарыстоўваючы яго толькі як этап прыватызацыі;
- забясьпечыць рэальнае дзеяньне інстытуту банкруцтва, гарантуючы прадпрыемствам-банкрутам і зацікаўленым у іх існаваньні бакам магчымасьці выкарыстоўваць усе эканамічна мэтазгодныя спосабы працягу вытворчай і іншай дзейнасьці;
- устанавіць асноўным спосабам прыватызацыі прыватызацыю за грошы на конкурснай аснове. Не ўжываць ільготнага продажу для працоўных калектываў. У адпаведнасьці з прынцыпамі рынкавай эканомікі і справядлівасьці чэкі «Маёмасьць» могуць атрымаць статус інвэстыцыйных грошай пры выкарыстаньні іх *выключна* ў конкурсах і на аўкцыёнах нароўні з грашыма, а не абменьвацца на акцыі па намінале. Апрача гэтага, за кошт чэкаў «Маёмасьць» мэтазгодна дазволіць прыватызацыю жылля насельніцтвам;
- зьняць забарону на продаж акцыяў, набытых фізычнымі асобамі ў працэсе ільготнай прыватызацыі; скасаваць права «залатой акцыі»;
- спрасьціць працэдуру прыватызацыі. Неабходна да мінімуму абмежаваць ролю органаў галіновага кіраваньня, аб'ектыўна не зацікаўленых у прыватызацыі падпарадкаваных ім аб'ектаў. Права прымаць канчатковыя рашэньні ў прыватызацыі, незалежна ад пазыцыі галіновых органаў і органаў выканаўчай улады, неабходна замацаваць за Дэпартамэнтам прыватызацыі (які можна стварыць на базе Дэпартамэнту кіраваньня дзяржаўнай маёмасьцю Міністэрства эканомікі);
- забясьпечыць роўнасьць правоў пры прыватызацыі замежным і нацыянальным уласьнікам. Пры гарантваньні новым уласьнікам інвэстыцыяў зьніжаць цану прадпрыемства;
- дазволіць патэнцыйным уласьнікам выкарыстоўваць для прыватызацыі прадпрыемстваў крэдытныя рэсурсы;

- спрыяць правядзенню ацэнкі рынкавага кошту аб'ектаў прыватызацыі незалежнымі ад патэнцыйных уласнікаў і дзяржавы ацэньнікамі. Прадпрыемствы з рынкавым коштам, блізкім да нуля, прадаваць за сымбалічную плату;
- зьменшыць тэрмін пазоўнай даўніны патрабаванняў аб прызнанні ўгодаў няважнымі да 3 гадоў.

Эфектыўнасьць стабілізацыйнай часткі рэформаў у значнай ступені залежыць ад іх фінансавай забясьпечанасьці. Таму грашовыя сродкі ад прыватызацыі дзяржаўнай маёмасьці павінны акумулявацца ў спецыяльным прыватызацыйным фондзе, які ўваходзіць у склад бюджэту. Сродкі гэтага фонду разам з замежнымі крэдытамі будуць выкарыстоўвацца для правядзеньня сацыяльных рэформаў, ажыццяўленьня стабілізацыйных захадаў, павелічэньня замежных актываў банкаўскай сыстэмы. У той жа час высокая крэдыторская і дэбіторская запазычанасьць будзе стрымліваць разьвіцьцё прыватызаваных прадпрыемстваў. Дзеля ліквідацыі (абнуленьня) узаемных запазычанасьцяў прадпрыемстваў Дэпартамент прыватызацыі павінен распрацаваць мэханізм і ўмовы пагашэньня запазычанасьці прадпрыемствамі з больш устойлівым фінансавым становішчам, што маюць перавышэньне дэбіторскай запазычанасьці над крэдыторскай (чыстыя крэдытары). Пагашэньне можа ісьці за сродкі прыватызацыйнага фонду, дадатковай крыніцай даходаў якога будзе продаж маёмасьці банкрутаў. Пагашэньне запазычанасьцяў прадпрыемстваў, якія маюць перавышэньне крэдыторскай запазычанасьці над дэбіторскай (чыстыя даўжнікі), можа ажыццяўляцца шляхам перадачы камэрцыйным банкам, калі яны палічаць гэта выгадным, долі акцыяў прадпрыемства-даўжніка. Для пагашэньня раней выдзеных крэдытаў камэрцыйным банкам будзе ажыццяўляцца перадача акцыяў. Удзел у дадзеных апэрацыях мэтазгодна абмежаваць банкам з кантрольным пакетам акцыяў у дзяржаўнай уласнасьці.

2. Зямельная рэформа. *Мэта зямельнай рэформы* – стварэньне ўмоваў для свабоднага выбару сялянамі формаў і мэтадаў гаспадараньня на зямлі, што павінна адлюстроўвацца ў зямельным кодэксе. Уводзіцца прыватная ўласнасьць на зямлю. У сельскай мясцовасьці зямля і іншыя актывы пераходзяць у прыватную ўласнасьць бязвыплатна шляхам разьмеркаваньня на зямельныя і ма-

ёмасныя паі. Новыя ўласнікі маюць права: а) выходзіць з калгасаў і саўгасаў разам зь зямельнымі і маёмаснымі паямі, арганізоўваць фэрмэрскія гаспадаркі і іх асацыяцыі; б) дэлегаваць правы кіравання іх маёмасьцю наноў абранаму мэнэджмэнту сельскагаспадарчага каапэратыву, у які ператвараецца калгас, атрымліваючы абумоўленую частку прыбыткаў ад вядзеньня гаспадарчай дзейнасьці; в) здаць у арэнду; г) прадаць свае паі.

Будзе скончана кадастравая ацэнка зямельных рэсурсаў краіны. Уласнік пры перавышэньні плошчы наяўнай у яго зямлі (1–3 га) будзе сплачваць падатак на маёмасьць у памеры, ня меншым за 2% ад яе рынкавага кошту незалежна ад формы яе выкарыстаньня.

Інстытуцыйныя захады

Рэглямэнтуецца гаспадарчая дзейнасьць, г.зн. распрацоўваюцца і ўводзяцца правілы паводзінаў і ўзаемадзеяньня суб'ектаў рынку ў вытворчасьці, фінансах, вонкавых сувязях і г. д., для чаго неабходна ўдасканаліць грамадзянскі, камэрцыйны, падатковы, бюджэтны, зямельны кодэксы; у цэлым — фармаваньне адпаведнага рынкавым прынцыпам гаспадарчага права (юрыдычных асноваў абароны ўласнасьці, банкруцтва, канкурэнцыі й антыманапольнай дзейнасьці; абароны правоў інвэстараў і бакоў дамоваў, страхаваньня і г. д.). Усе правы ўласнікаў павінны быць заканадаўча цьвёрда гарантаванымі, няўхільна выконвацца і абараняцца дзяржавай.

У межах усёй гаспадарчай сыстэмы прызнаецца неабходнасьць *дзейснай канкурэнцыі*, для якой важны рынкавы вынік, г.зн. павышэньне якасьці прадукцыі і рост аб'ёму вытворчасьці, што адбываецца пры ўздыме прадукцыйнасьці працы і зьніжэньні выдаткаў і цэнаў. Заканадаўства праз *канкурэнтную палітыку* найперш павінна рэгуляваць пытаньні ўкладаньня пагадненьняў, якія могуць абмежаваць доступ на рынак, а таксама дзейнасьць дзяржаўных манополіяў і дзяржаўных прадпрыемстваў, якія валодаюць спэцыяльнымі правамі.

Пры гэтым ажыццяўляецца гарманізацыя Закону «Аб прадпрыемствах у Рэспубліцы Беларусь» (1990 г.) зь міжнароднымі стандартамі, прымаецца заканадаўства аб правах інтэлектуальнай уласнасьці.

Ствараюцца эканамічна-праўныя ўмовы для фармавання суб'ектаў рынку, якія адаптаваныя да яго ўмоваў і эфэктыўна функцыянуюць у рынкавым асяроддзі ці абслугоўваюць яго, — прадпрыемстваў, ТНК, холдынгаў, банкаў і інвэстыцыйных фондаў, фондавых і працоўных біржаў, брокерскіх і дылерскіх кантораў, устаноў страхавання, фондаў сацыяльнай абароны і пэнсійных фондаў, службаў аўдыту і кансалтыngu, рэкламы й г. д. Спрашчаецца ўваход на рынак новых суб'ектаў гаспадарання, у тым ліку праз прыняцце заяўляльнага прынцыпу рэгістрацыі малога бізнэсу.

Ствараюцца інстытуты і новыя правілы рэалізацыі сацыяльна-эканамічнай палітыкі на розных узроўнях дзяржаўнага кіравання (нацыянальным, рэгіянальным, мясцовым). Галоўным заданнем у гэтым кірунку ёсць развіццё мясцовага кіравання і самакіравання, перадача на гэты ўзровень неабходных паўнамоцтваў і фінансавых сродкаў для забеспячэння асноўнай часткі сацыяльна-эканамічных патрэбаў і вырашэння мясцовых праблемаў.

Усталёўваюцца і развіваюцца недзяржаўныя інстытуты рэгулявання эканомікі і рынку — прафэсійныя саюзы, асацыяцыі прадпрымальнікаў, саюзы спажыўцоў, навуковыя аб'яднанні і г. д.; развіваюцца міждзяржаўныя інстытуты; разгортваецца сістэма падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кадраў, адказных, здольных да стратэгічнага мыслення і працы ў глянбальным рынкавым асяроддзі, арыентаваных на інавацыйнае развіццё вытворчасці.

Неабходна ўлічваць, што калі лібэралізацыйныя захады рэфармавання гаспадарчай сістэмы могуць быць рэалізаваныя ў сыцслыя тэрміны (прыкладам, тарыфы на імпорт ліквідуюцца ў дзень публікацыі закону), то інстытуцыйныя пераўтварэнні — дзеянні сама менш сярэднетэрміновага пэрыяду. Для выпрацоўкі і ўсебаковага абгрунтавання інстытуцыйнай навацыі, яе ўкаранення ў жыццё, выяўлення вадаў, карэктавання і ўвядзення дасканальшых інстытутаў рынку патрэбны пэўны рэсурс часу. Рэфармаванне рэальнай эканомікі, то бок і рэструктурызацыя прамысловасці, — гэта найбольш доўгатэрміновая частка рэформаў. Рэфармаванне ўва ўсіх гэтых абсягах музіць праводзіцца сістэмна і адначасова.

Працягласць пераўтварэнняў залежыць у роўнай ступені ад паспяховасці ўвядзення рынкавых інстытутаў і ад макраэканамічнай стабілізацыі, якая павінна праводзіцца паралельна з увядзеннем рынкавых інстытутаў.

Стабілізацыя

Стабілізацыя павінна ўключаць наступныя асноўныя захады і дзеянні:

- а) завяршэнне рэформы цэнаў;
- б) валютную рэформу і правядзенне стабільнай манэтарнай палітыкі;
- в) падатковую рэформу і забеспячэнне збалансаванай фіскальнай палітыкі;
- г) рынкавую палітыку даходаў.

Рэформа цэнаў

Аніякі ўрад ня ў стане надзвычай дэталёва ўлічваць густы асобных спа-жыўцоў; пры адсутнасці цэнавай сыстэмы няма самага эфэктыўнага паказьніку спажывецкіх перавагаў.

Завяршэнне цэнавай рэформы мае на мэце канчатковую лібэралізацыю цэнаў, што дазволіць абнізіць адміністрацыйныя выдаткі ўраду. Нейкі час рэгу-лявацца будуць толькі цэны энэргетычных і іншых дзяржаўных манапалістаў (на газ, цягло, электраэнэргію, грамадзкі транспарт, тэлекамунацыі). Рэгуляваньне будзе адбывацца на аснове разьліку дыфэрэнцыяваных групаў спажыўцоў і ў залежнасці ад характару і аб'ёмаў спажываньня прадукцыі. Пры такім падыходзе тарыфы электра- і цеплаэнэргіі для насельніцтва будуць вышэйшыя, чым для прамысловых спажыўцоў. Затое субсыдыі вытворцам будуць заменены на адрасныя субсыдыі спажыўцам, якія пазней у адпаведнасці з ростам даходаў будуць паэтапна скарачацца. У выніку цэнавай рэформы адбудзецца паступовае выроўніваньне цэнаў да рынкавага ўзроўню.

Валютная рэформа і манэтарная палітыка

Дамагчыся ўстойлівага эканамічнага росту, рэалізаваць канкурэнтныя перавагі і замацавацца на сусьветным рынку можна толькі пры наяўнасці стабільнай нацыянальнай валюты. Прымузовы рост аб'ёмаў вытворчасці за кошт вонкавага і ўнутранага зьняцэньвання валюты недапушчальны, бо не вырашае галоўнай праблемы беларускай эканомікі – пераадоленьня яе тэхналягічнай адсталасці

і нізкай эфэктыўнасці, а значыць, не стварае рэальнай асновы для павышэння жыццёвага ўзроўню насельніцтва.

Беларусь — адзіная з постсацыялістычных краінаў, якая ня мае паўнаўартаснай нацыянальнай валюты і чакае яе замены іншай валютай. У краіне ня быў створаны манэтэрны складнік грашовай масы, бо з моманту набыцця сувэрэннага інфляцыя ніколі не зніжалася за адзнаку ў 30% за год. Дзеля сталага зьняцэнвання беларускага рублю ў «зародкавым» стане застаецца сыстэма крэдытавання.

Паколькі інфляцыйныя і дэвальвацыйныя чаканні што да беларускага рублюносяць працяглы і ўстойлівы характар, галоўным крытэрам пры выбары валютнага рэжыму павінна быць ягоная эфэктыўнасць у частцы дасягнення валютна-фінансавай стабілізацыі. Такім рэжымам, на наш погляд, павінен стаць рэжым самай жорсткай прывязкі да замежнай валюты — валютнае кіраваньне (*currency board*).

Нацыянальным банкам цалкам спыняецца правядзеньне крэдытнай эмісіі. Устанавляецца адпаведнасць паміж велічынёй грашовай масы і золата-валютнымі запасамі. Эмісія беларускага рублю ажыццяўляецца выключна пры набыцці замежнай валюты. Аналягічна пры продажы замежнай валюты з мэтай падтрыманьня фіксаванага абменнага курсу забіраецца адпаведны аб'ём нацыянальнай валюты.

Гэты рэжым будзе стымуляваць падтрыманьне інфляцыі і працэнтных ставак на ўзроўні, бліжкім да краіны рэзэрвовай валюты. Валютнае кіраваньне варта ўвесці законам «Аб стабільнай нацыянальнай валюце», дзе павінна быць замацавана гарантыя неўмяшаньня ўраду ў грашовы зварот. Гэта дазволіць прадухіліць лабіраваньне крэдытнай падтрымкі эканомікі пры ўзмацненьні жорсткасці ўмоваў гаспадараньня.

Інфляцыя ў Беларусі ня мае, аднак, выключна манэтэрнага паходжаньня. Яна звязана таксама з ростам выдаткаў на прадукцыю з-за захаваньня манапольнага характару эканомікі, нізкай прадукцыйнасці тэхналогіяў, высокай зношанасці асноўных фондаў, крызысу неплацяжоў, наяўнасці неграшовых формаў разьліку. Увядзеньне рэжыму валютнага кіраваньня павінна суправаджацца правядзеньнем бюджэтнай рэформы, увядзеньнем жорсткіх бю-

джэтных абмежаванняў для прадпрыемстваў і ліквідацыяй дэфіцыту дзяржаўнага бюджэту з тым, каб не дапусьціць інфляцыі і зьніжэньня цэнавай канкурэнтаздольнасьці беларускай эканомікі.

Цяпер у сьвеце ёсьць дзьве адносна стабільныя і прадказальныя валюты, якія выконваюць ролю сусьветных грошай, што можна разглядаць у якасьці валюты-прывязкі – эўра і даляр ЗША. Дарма што вонкаваэканамічныя сувязі Беларусі за апошнія дзесяцігодзьдзе склаліся так, што іх найчасьцей абслугоўваў даляр ЗША, надышоў час, калі Нацыянальнаму банку мэтазгодна ўвайсьці ў валютнае кіраваньне да Эўрапейскага цэнтральнага банку, а беларускі рубель жорстка прывязаць да эўра.

У апошнія гады «далярызацыя» беларускай эканомікі марудна зьмяняецца яе «эўраізацыяй». Эўрапейская скіраванасьць вонкаваэканамічных сувязяў Беларусі на ўзроўні суб'ектаў гаспадараньня праяўляецца вельмі відавочна: за 1997–2000 гг. 70% вонкавагандлёвага звароту нашай краіны прыпадала на геаграфічную Эўропу, у тым ліку больш за 30% – на краіны ЭЗ і краіны – кандыдаты ў ЭЗ. Калі пачнуцца рэальныя працэсы прыватызацыі і рэструктурызацыі, уключэньня беларускіх прадпрыемстваў у ланцужкі ТНК, а краіны – у працэсы эўрапейскай палітычнай і эканамічнай інтэграцыі, будзе адбывацца дывэрсыфікацыя вонкаваэканамічных сувязяў, расьці таваразварот з ЭЗ і падаць з адсталымі ў эканамічным пляне краінамі СНД. Адпаведна павялічыцца колькасьць угодаў з эўра на валютным рынку краіны. Прывязка да эўра стане эфэктыўным захадам стымуляваньня разьвіцьця рынку эўра ў Беларусі, а папулярызацыя яго сярод насельніцтва і суб'ектаў гаспадараньня паскорыць рэалізацыю аб'ектыўнага выбару на карысьць гэтай валюты.

Цалкам рэалізаваць магчымасьці манэтэрнай палітыкі дапаможа разьвіцьцё фінансавай сыстэмы, эфэктыўнае функцыянаваньне фінансавых інстытутаў, міжбанкаўскага валютнага рынку, рынку каштоўных папераў.

Падатковая рэформа і фіскальная палітыка

Адначасова з устанаўленьнем стабільнай валюты і жорсткіх бюджэтных абмежаванняў для прадпрыемстваў неабходна (і, відаць, гэта самы адказны

момант на этапе стабілізацыі) ажыццявіць адаптацыю дзяржаўных фінансаў да патрабаванняў рынкавай эканомікі. Гэта звязана з тым, што лібэралізацыя гаспадарчай дзейнасці і рост адкрытасці эканомікі, якія выклікаюць неабходнасць рэструктурызацыі і рост банкруцтваў прадпрыемстваў, могуць прывесць да адчувальнага змяншэння падатковай базы ў дзяржаўным сектары. Адпаведна зьменшацца і прыбыткі бюджэту. У той жа час запатрабуюцца выдаткі на рэфармаванне дзяржаўнай сістэмы ўлады і развіццё рынкавай інфраструктуры, на адэкватную падтрымку сацыяльнай сферы і дапамогу беспрацоўным, колькасць якіх у першы год рэформаў можа дасягнуць 1 млн. чалавек (20%). Каб пазьбегчы бюджэтнага крызысу, які можа быць выкліканы спадам вытворчасці, скарачэннем у выніку падатковай рэформы падатковых паступленняў, неабходна забяспечыць зніжэнне дзяржаўных выдаткаў і іх празрыстасць, ліквідаваць сукрытыя формы субсыдавання (неплацяжы і запазычанасці, бартарныя разьлікі, тарыфы камунальнай гаспадаркі, якія не пакрываюць выдаткаў, перакрываюцца субсыдаванне паміж рознымі групамі карыстальнікаў), якія дазваляюць функцыянаваць стратным прадпрыемствам.

Падчас рэфармавання бюджэтнай сістэмы неабходна забяспечыць механізмы дакладнага падзелу кірункаў даходаў і выдаткаў, а таксама празрыстасць бюджэтаў усіх узроўняў, заканадаўча ўстанавіць памер дэфіцыту бюджэту, павысіць ролю простых падаткаў як асновы пашырэння фінансавай самастойнасці мясцовых бюджэтаў.

Павелічэнне прыбыткаў бюджэту будзе адбывацца за кошт пашырэння базы падаткаабкладання, а таксама ад прыватызацыі дзяржаўнай уласнасці. Неабходна будзе спыніць фінансавую падтрымку дзяржаўнага аграпрамысловага комплексу (32% ад валавога выпуску галіны ў 2002 г.) і фінансаванне зь бюджэту будаўніцтва жылля. Незавершанае будаўніцтва жылля і іншых аб'ектаў пры тэрмінах яго будаўніцтва звыш 3 гадоў і ступені гатоўнасці ніжэйшай за 70% неабходна законсерваваць. Перагледзець і знізіць выдаткі дзяржавы на кіраванне і абарону. Правесці скарачэнне войска і ўнутраных сілаў.

Варта скасаваць права выканаўчай улады надаваць суб'ектам гаспадарання падатковыя і мытныя льготы. (Устанаўленне льготыў – выключная прэрагатыва

парляменту падчас прыняцця бюджэту.) Неабходна зьменшыць узровень цэнтралізацыі фінансавых рэсурсаў у рэспубліканскім бюджэце, павысіць фінансавую самастойнасць мясцовага ўзроўню ўлады. Усе падаткі ад прадпрыемстваў камунальнай уласнасці накіроўваць у мясцовыя бюджэты, што будзе стымуляваць мясцовыя ўлады распрацоўваць праграмы рэструктурызацыі прадпрыемстваў і пашыраць падаткаабкладальную базу, спрыяць разьвіццю інфраструктуры на лякальным узроўні.

Цяперашняя падатковая сыстэма мае 36 відаў рэспубліканскіх і мясцовых падаткаў і збораў. У выніку падатковы цяжар (з улікам фонду сацыяльнай абароны насельніцтва і інавацыйнага фонду) набліжаецца да 50%.

Асноўныя загану цяперашняй падатковай сыстэмы палягаюць у тым, што яна:

- зьніжае тэмпы эканамічнага росту;
- разбурае патэнцыял суб'ектаў гаспадарання і грамадзянаў у справе стварэння новых працоўных месцаў;
- не стымулюе ўласьнікаў да сумленнай і своечасовай выплаты падаткаў, легалізацыі даходаў, вымушае сыходзіць у «шэры» сэктар;
- стварае магчымасці для несправядлівай канкурэнцыі;
- зьніжае канкурэнтаздольнасць суб'ектаў гаспадарання;
- тармозіць рэструктурызацыю прадпрыемстваў;
- замінае прыцягненьню замежных інвэстыцыяў.

Падатковая рэформа і фіскальная палітыка павінны праводзіцца ў адпаведнасці з наступнымі прынцыпамі:

- падаткі выконваюць выключна фіскальную ролю, забяспечваюць паступленьне абгрунтавана неабходнай колькасці сродкаў для фінансавання дзяржаўных выдаткаў і ня ёсць сродкам рэгулявання вытворчасці;
- нейтральнасць і справядлівасць (плаціць падаткі павінны ўсе без выняткаў);
- ненакладнасць (падатковы цяжар не павінен замінаць сацыяльна-эканамічнаму разьвіццю суб'ектаў гаспадарання і грамадства);
- эфектыўнае адміністраванне (выдаткі на збор падаткаў павінны быць мінімальнымі);

- протасьць і празрыстасьць (сэнс выплаты падаткаў павінен быць зразумелым, а кірункі выкарыстаньня – адкрытымі для грамадства);
- аднаразовасьць падаткаабкладаньня (адна і тая ж падатковая база не павінна абкладвацца падаткамі некалькі разоў).

Неабходна будзе паэтапна зьнізіць падатковы цяжар, што мае суправаджацца зьніжэньнем выдаткаў бюджэту. У выніку падатковай рэформы мэтазгодна пакінуць наступныя падаткі:

- падаходны падатак зь фізычных асобаў;
- сацыяльны падатак;
- падатак на ўласнасьць;
- ПДВ на тавары і паслугі;
- акцызны падатак;
- мыта.

Для актывізацыі эканамічнай дзейнасьці неабходна выкарыстоўваць прапарцыйныя стаўкі падаткаў на даходы. Для забесьпячэньня аптымальнага разьмеркаваньня даходаў на пэрыяд стабілізацыі мэтазгодна ўсталяваць вышэйшыя стаўкі падаткаў на ўласнасьць. У меру дасягненьня фінансавай стабілізацыі і росту сярэдняй клясы ў краіне варта імкнуцца да зьніжэньня падатку на ўласнасьць і мытаў, а затым і ставак астатніх падаткаў. У прыватнасьці, стандартную стаўку ПДВ мэтазгодна паступова зьнізіць да 16–18%, стаўкі падаходнага падатку – да 10–15%. Неабходна зьнізіць падатковы ціск на заробак з 40 да 30%.

На першым этапе неабходна ліквідаваць т.зв. зваротныя падаткі: мэтавыя зборы ў мясцовыя бюджэтныя фонды стабілізацыі эканомікі вытворцаў сельскагаспадарчай вытворчасьці (2,5% ад выручкі) і адлічэньні ў рэспубліканскі фонд падтрымкі вытворцаў сельгаспрадукцыі, харчаваньня і аграрнай навукі (2% ад выручкі). Пры зьніжэньні ставак гэтых падаткаў на кожны 1% падатковы цяжар, у сваю чаргу, будзе зьніжацца на 1,3–1,5%.

Для ліквідацыі перашкодаў у міжнароднай дзейнасьці беларускіх кампаніяў неабходна будзе падрыхтаваць падатковыя органы краіны да супрацоўніцтва з адпаведнымі органамі краінаў ЭЗ. У прыватнасьці, пры падрыхтоўцы заканадаўства неабходна ўлічыць, што ўскосныя падаткі (ПДВ і акцызы) і іх збор

гарманізаваны шэрагам дырэктываў. Гарманізаваны таксама просты падатак на павышэнне капіталу.

Палітыка даходаў

Для падтрыманьня фінансавай стабілізацыі неабходна таксама зьнізіць інфляцыйны прэс зароботнай платы (спіраль заробак — цэны). Паралельна варта забяспечыць мінімальны ўзровень даходаў неабароненых слаёў насельніцтва, гарантуючы ягоны рост толькі пры павышэнні прадукцыйнасьці працы ў эканоміцы. Неабходна ўсталяваць прымальны памер дапамогі з-за беспрацоўя, што зробіць больш празрыстым і прадказальным рынак працы. Пры гэтым дапамога па беспрацоўі мусіць выплачвацца ня больш за 6 месяцаў на год. Мусяць быць ліквідаваныя ільготы тым сляям насельніцтва, якія ня маюць у гэтым патрэбы. Умовай росту заробку будзе рост прадукцыйнасьці працы. Для атрыманьня дадатковых даходаў будуць створаны ўмовы акумуляцыі ашчаджэньняў насельніцтва ня толькі ў банкаўскай сфэры, але і праз інстытуцыйных інвэстараў. Будзе забяспечана права адчужэньня акцыяў фізычнымі асобамі незалежна ад умоваў іх продажу.

Стратэгія структурных рэформаў

Стабілізацыя, лібэралізацыя й стварэньне рынкавых інстытутаў ёсьць абавязковымі перадумовамі эфэктыўнай структурнай перабудовы рэальнага сэктару і павышэньня на гэтай аснове эфэктыўнасьці эканомікі і ўзроўню жыцьця насельніцтва.

Рэальны сэктар

Рэфармаваньне *рэальнай* эканомікі мае на ўвазе паступовае вырашэньне комплексу наступных заданьняў:

- ажыцьцяўленьне фінансавай, а потым і макразэканамічнай стабілізацыі; зьніжэньне інфляцыі за кошт абачлівай грашова-крэдытнай палітыкі,

- якая не дапускае неабгрунтаванай эмісіі і ў той жа час спрыяе «манэтарызацыі» эканомікі (нізкая ліквіднасьць рэальнага сэктару ёсьць бар'ерам для дзеяньня мэханізмаў рынкавай самарэгуляцыі); зьдзяйсненьне ўзаемазаліку пратэрмінаванай крэдыторскай і дэбіторскай запазычанасьці (дзяржава кампэнсуе суб'ектам эканомікі «плюсавое» сальда, распрадае маёмасьць банкрутаў);
- забесьпячэньне ўмоваў эканамічнага росту (канкурэнцыя і павышэньне мабільнасьці рэсурсаў пры дапамозе біржаў), павышэньне эфэктыўнасьці працэсу адтварэньня вытворчасьці (удасканаленьне інвэстыцыйнай і амартызацыйнай палітыкі) і глябальная зьмена структуры вытворчасьці тавараў і паслугаў (рэструктурызацыя); канкурэнцыя за дзяржаўную замову (тэндэры);
 - уключэньне нацыянальнай эканомікі ў міжнародны падзел працы – уступленьне ў СГА; зьняцьце (скарачэньне) тарыфных абмежаваньняў; зьняцьце нетарыфных абмежаваньняў; допуск замежнікаў на рынак дзяржаўных закупаў; удасканаленьне мытных працэдураў; атрыманьне міжнароднага крэдытнага рэйтыngu;
 - стварэньне ўмоваў для ўстойлівага разьвіцьця і ўкараненьня экалягічных стандартаў; разьвіцьцё малога бізнэсу, транспартных магістраляў, турызму; дывэрсыфікацыя паставак энэрганосьбітаў;
 - фармаваньне навукова-тэхнічных і сацыяльных перадумаў пераходу да постіндустрыяльнай (інфармацыйнай) стадыі разьвіцьця. Падрыхтоўка высокакваліфікаваных кадраў. Матывавачьне інтэграцыі навуковых работнікаў у вытворчасць. Неабходна давесці ўзровень фінансаваньня навукі з 0,9% ВУП цяпер да 1,8–2% (сярэдні ўзровень у ЭЗ).

Наданьне дзяржавай дапамогі прадпрыемствам ажыццяўляецца паводле наступных прынцыпаў:

- мінімізацыя дзяржаўнай фінансавай падтрымкі. Дзяржава разам зь іншымі зацікаўленымі бакамі можа толькі ўдзельнічаць у частковым фінансаваньні навуковых распрацовак і высоканавукаёмістых вытворчасцяў, абароны навакольнага асяродзьдзя, разьвіцьця рэгіянальнай інфраструктуры;
- празрыстасьць выдаткоўваньня дзяржаўнай дапамогі і яе інвэтарызацыя.

Прамысловая палітыка

Асноўны прынцып прамысловай палітыкі – не «падкідаць пясок» у рын-кавыя мэханізмы. Таму ў канцэпцыі *прамысловай палітыкі* мэтазгодна ўзмацніць і замацаваць яе *агульнасыстэмны характар*, скіраванасьць на стварэньне агульных умоваў для паспяховага разьвіцьця рэальнага сэктару. Вэктар дзеяньня такой палітыкі – гарызантальны. Захады ў галіне прамысловай палітыкі ня маюць выбарчнага дзеяньня (выразнай скіраванасьці на галіну, прад-прыемства, рэгіён), а раўнамерна ўплываюць на ўсіх суб'ектаў рынку, фар-муючы эканамічнае і інстытуцыйнае, арганізацыйнае і праўнае асяродзьдзе іхнай актыўнасьці. Такая палітыка будзе пераважна макраэканамічнай. Галоўная яе мэта – забясьпечыць, абапіраючыся на фінансавую стабільнасьць і прыва-тызацыю, роўнасьць для ўсіх рынковых суб'ектаў.

Улічваючы спэцыфіку рэструктурызацыі горадаўтваральных прадпрыемстваў, асабліва ў малых гарадох, у межах прамысловай палітыкі павінна ажыцьцяўляцца арганізацыйна-фінансавая дапамога гэтым прадпрыемствам і павінны распра-цоўвацца праграмы рэструктурызацыі.

Асноўныя мэтады ажыцьцяўленьня прамысловай палітыкі

Інфармацыйныя мэтады. Галоўны абавязак дзяржавы – забесьпячэньне суб'ектаў прамысловасьці навукова абгрунтаванымі дадзенымі аб навакольным асяродзьдзі (у тым ліку глябальным), што дазваляе ім прымаць больш эфэк-тыўныя рашэньні ў сфэры вытворчасці (інвэстыцыяў, інавацыяў) і камэрцыі. Гаворка ідзе таксама пра сыстэматычна даступныя грамадзтву вынікі дасьле-даваньняў і прагнозаў разьвіцьця эканамічнай сытуацыі ў краіне, у галінах і рэгіёнах (у тым ліку маркетынгавыя распрацоўкі), пра наладжваньне сыстэмы кансалтынгавых паслугаў, што дае прадпрыемствам магчымасьць арыентавацца ў эканамічнай прасторы.

Мэтады *макраэканамічнага рэгуляваньня*. Яны скіраваныя на фарма-ваньне фінансавай стабільнасьці, пераадоленьне бюджэтнага дэфіцыту і пе-

раадоленне інфляцыі, а таксама на падтрыманьне ўстойлівага курсу нацыянальнай валюты.

Рэсурсныя мэтады. Найперш яны звязаныя з сыстэмай дзяржаўных замоваў і закупаў, фармаваньнем фондаў страхаваньня рызыкаў (інвэстыцыйных, экспартных), падрыхтоўкай і перападрыхтоўкай кадраў, сацыяльнымі гарантыямі.

Інстытуцыйныя мэтады. Характар іх узьдзеяньня – сыстэмны, рэгулюючы і стымулюючы. Рэалізацыя інстытуцыйных мэтадаў ня значыць выдаткоўваньня рэсурсаў беспасярэдне на аб'екты прамысловай палітыкі (галіны, прадпрыемствы, рэгіёны). Тут перадусім маюцца на ўвазе вагары, якія забясьпечваюць праўныя гарантыі працоўных адносінаў.

Правядзеньне рэформаў у памянёных кірунках (лібэралізацыя, інстытуцыйныя пераўтварэньні, стабілізацыя) створыць неабходныя ўмовы для эфэктыўнай рэструктурызацыі прамысловасьці. Пры гэтым неабходна мець дзяржаўную канцэпцыю рэструктурызацыі, найперш дзеля таго, каб жорстка абмяжоўваць квітнеючае цяпер у Беларусі лабіраваньне ведамасных інтарэсаў (увядзеньне дадатковых збораў, вылучэньне ільготных крэдытаў, увядзеньне колькасных квотаў на імпарт і г. д.). У сувязі з гэтым неабходна вылучыць інтэгральны *крытэр эфэктыўнасьці* рэструктурызацыі – рост прадукцыйнасьці фактараў вытворчасці, г. зн. разьвіцьцё прадпрыемстваў, якія забясьпечваюць аддачу фактараў вытворчасці (інвэстыцыяў), большую за сярэднюю ў рэальным сэктары. Дзейнасьць вытворчых фактараў будзе вышэйшай пры канкурэнтаздольнасьці выраблянай прадукцыі, стабільным попыце на яе на ўнутраным і вонкавым рынках.

Абмежаваньні на шляху рэструктурызацыі рэальнага сэктару

Каб ажыцьцявіць эфэктыўную рэструктурызацыю рэальнага сэктару, неабходна пераадолець тры віды *абмежаваньняў* (вырашыць тры блёкі праблемаў):

Інстытуцыйныя. Інстытуцыйныя абмежаваньні выклікаюцца несистэмнасьцю рэформаў, зь якой вынікае адсутнасьць канкурэнцыі і базавых рынкавых інстытутаў, неабходных для пасьпяховага функцыянаваньня рынку:

інстытуту эфэктыўных уласьнікаў, малага бізнэсу, банкаўскага сэктару з дастатковымі крэдытнымі рэсурсамі, мабільнага рынку капіталу, працоўнай сілы і г. д. Цяперашняя забытая нарматыўна-праўная база ўскладняе вядзеньне бізнэсу і прыняцьце рашэньняў на мікраўзроўні, павялічвае трансакцыйныя выдаткі фірмаў, а значыць, зьніжае канкурэнтаздольнасьць прадукцыі.

Фінансавыя. Фінансавыя абмежаваньні выяўляюцца ў нястачы інвэстыцыйных рэсурсаў і неэфэктыўным выкарыстаньні наяўных сродкаў. Адкрытасьць эканомікі, стабільнае заканадаўства, нізкі падатковы цяжар створаць умовы для прыцягненьня замежных інвэстыцыяў (найперш простых) і крэдытаў, а таксама для стымуляваньня эфэктыўнага выкарыстаньня сродкаў дзяржавы, банкаў і прадпрыемстваў.

Рэсурсна-тэхналягічныя. Рэсурсна-тэхналягічныя абмежаваньні патрабуюць уліку дынамікі цэнаў на спажываньня рэсурсы і іншыя складнікі выдаткаў прамысловасьці і ўліку міжгаліновых сувязяў. Неабходныя тэхналёгіі, якія дазваляюць найбольш эфэктыўна выкарыстоўваць наяўныя сыравінныя рэсурсы (драўніна, калійныя солі і інш.). Дзеля адсутнасьці ў Беларусі базавых сыравінных галінаў дзяржава павінна распрацоўваць і рэалізоўваць праекты здабычы сыравіны за мяжой (у прыватнасьці, у Расеі), даводзіць іх эфэктыўнасьць і прыцягваць да ўдзелу ў рэалізацыі прыватны капітал, а таксама разьвіваць тэхналягічнае партнэрства з замежнымі краінамі.

Прынцыпы правядзеньня рэструктурызацыі

Гэта — адкрытасьць, спэцыялізацыя, арыентацыя на новыя і высокія тэхналёгіі, рэсурсазьберажэньне і экалягічная бясьпека.

Адкрытасьць — неабходная ўмова ўключэньня прамысловасьці Беларусі ў працэс эканамічнай глянбалізацыі. Зьніжэньне тарыфаў на імпарт ёсьць важным фактарам павелічэньня ўзроўню жыцьця насельніцтва з-за ніжэйшых цэнаў імпартных тавараў, а таксама мадэрнізацыі эканомікі, паколькі імпартнае абсталюваньне найчасцей больш высокатэхналягічнае. Зьявляцца дадатковыя стымулы вырабу канкурэнтаздольнай, у тым ліку на сусьветным рынку, прадукцыі. Паралельна з насычэньнем унутранага рынку будзе расьці экспарт (у Беларусі

рост экспарту ў апошнія гады назіраўся за кошт скарачэння ўнутранага спажывання і ў выніку дэвальвацыі нацыянальнай валюты).

Спэцыялізацыя. Нізкая канкурэнтаздольнасць прамысловай прадукцыі патрабуе замены неэфэктывных зьвёнаў тэхналагічных ланцужоў (найперш айчынных вытворцаў камплектуючых) на пастаўнікоў-імпартэраў. У той жа час спэцыялізацыя на асобных дэталях і вузлах дазволіць выкарыстаць эфэкты маштабу, прыцягнуць замежныя інвэстыцыі.

Арыентацыя на новыя і высокія тэхналогіі. Гэты прынцып ключавы для рэструктурызацыі прамысловасці. Ён мае забяспечыць замацаванне канкурэнтных перавагаў эканомікі. Як правіла, навукаёмістыя вытворчасці не валодаюць мультыплікацыйным эфэктам, бо ад пачатку не звязаныя з іншымі галінамі. Дзеля гэтага для эканомікі Беларусі яны ня могуць быць «лякаматывам», які спажывае прадукцыю традыцыйных галінаў (напрыклад, будаўніцтва). Неабходна павышаць навукаёмістасць ВУП Беларусі, якая зьнізілася з 2,3% у 1990 г. да 0,8–0,9% цяпер.

Рэсурсазьберажэнне і экалагічная бяспека. Улічваючы надзвычай нізкі ўзровень забяспечанасці ўласнымі матэрыяльна-сыравіннымі і паліўна-энергетычнымі рэсурсамі (ад 0 да 30%), а таксама высокую долю матэрыяльных выдаткаў на вытворчасць прамысловай прадукцыі (74% у 2000 г.), стратэгію рэструктурызацыі прамысловасці трэба разглядаць у зьвязку з палітыкай рэсурсазьберажэння. Узаемасувязь экалагічнай палітыкі дзяржавы з рэструктурызацыяй прамысловасці выяўляецца ў зьніжэнні долі рэсурсаёмістых галінаў і пераўтварэнні іх вытворчага апарату шляхам увядзэння экалагічна чыстых тэхналогіяў. На сённяшні момант рэсурсаёмістасць прамысловасці ўдвая і болей перавышае адпаведныя паказнікі ў развітых краінах. Досьвед краінаў з пераходнай эканомікай сведчыць пра неабходнасць прыняцця закону аб рэсурсазьберажэнні, які стымулюе эканомію рэсурсаў.

Рэформа фінансавага сэктару

Рэформа фінансавага сэктару мае праводзіцца ўва ўзаемасувязі з палітыкай стабілізацыі грашовай адзінкі і будзе залежаць ад паспяховасці рэфармавання рэальнага сэктару эканомікі.

Асноўнай мэтай рэфармаваньня банкаўскага сэктару ёсьць павелічэньне яго магчымасьцяў крэдытаваць эканамічнае разьвіцьцё, што магчыма на аснове стабільнай нацыянальнай валюты і фінансавай устойлівасьці банкаўскай сыстэмы.

Для рэфармаваньня банкаўскага сэктару найперш неабходна:

- забясьпечыць рэальную незалежнасьць Нацыянальнага банку ад выканаўчай улады ў адпаведнасьці з Законам «Аб стабільнай нацыянальнай валюце». Дзеля гэтага неабходна ўнесць зьмены ў Банкаўскі кодэкс, паводле якіх прызначэньне кіраўніка Нацыянальнага банку і сяброў Управы, зацьвярджэньне аўдытарскай правэркі будуць зьдзяйсняцца парлямэнтам. Заканадаўча забараніць фінансаваньне Нацыянальным банкам дэфіцыту дзяржаўнага бюджэту шляхам эмісіі;
- забясьпечыць магчымасьць прытоку прыватнага капіталу ў шэсьць найбуйнейшых кантраляваных дзяржавай банкаў, дзе сканцэнтравана амаль 90% актываў банкаўскай сыстэмы;
- забясьпечыць мэханізмы павелічэньня зьбялянсаванасьці палітыкі прыцягненьня дэпазытаў насельніцтва з рэальным попытам на крэдыты, паколькі цяпер велічыні ставак дэпазытаў, хаця і прывабныя для фізычных асобаў, але не дазваляюць прапаноўваць крэдыты эканоміцы ў даступных працэнтных стаўках;
- забараніць прымус банкаў да крэдытаваньня асобных сэктараў і прадпрыемстваў, прадугледзець мэханізмы пагашэньня дзяржавай «праблемных» крэдытаў, якія ўтварыліся ў выніку прымусовага крэдытаваньня дзяржаўных прадпрыемстваў;
- адмовіцца ад квотаў на долю замежнага капіталу ў банкаўскай сыстэме (на сёньняшні момант яна складае 50%);
- атрымаць міжнародны банкаўскі рэйтынг краіны;
- ствараць неабходныя ўмовы для канкурэнцыі ў банкаўскай сфэры, што будзе стымуляваць банкі зьмяншаць выдаткі і кошт разьліковых апэрацыяў для кліентаў, перайсьці на міжнародныя стандарты разьлікаў, аўдыту і справаздачнасьці.

Для забесьпячэньня дастатковага аб'ёму фінансаваньня суб'ектаў эканомікі і працэсу перацёку капіталу неабходна стымуляваць разьвіцьцё фондавага

і страхавога рынкаў на аснове стабільнага і празрыстага заканадаўства, гарманізаванага з заканадаўствам Эўрапейскага З'вязу.

Для разьвіцця фондавага рынку неабходна:

- зьяняць абмежаваньні для прафэсійнай дзейнасьці на рынку каштоўных папераў і адначасова павысіць патрабаваньні да ўзроўню прафэсіяналізму ягоных удзельнікаў. У гэтай сувязі неабходна пашырыць паўнамоцтвы Камітэту па каштоўных паперах;
- ліквідаваць падатак на даходы ад каштоўных папераў для фізычных асобаў (15%), на пэўны тэрмін скасаваць падаткаабкладаньне даходаў ад апэрацыяў на фондавым рынку юрыдычных асобаў;
- забясьпечыць свабоду адчужэньня акцыяў фізычнымі асобамі;
- шырэй асьвятляць разьмяшчэньне акцыяў прыбытковых кампаніяў, забясьпечыць інфармаваньне аб выпуску акцыяў вэнчурнымі фірмамі;
- праводзіць падрыхтоўку да інтэграцыі ў эўрапейскі фондавы рынак.

Вонкавагандлёвая палітыка

Пасьлядоўнае правядзеньне рэформаў дазволіць прынцыпова скараціць адставаньне Беларусі ўва ўзроўні ВУП ад бальшыні краінаў ЭЗ. Беларусь па-ранейшаму частку прадукцыі будзе рэалізоўваць на прасторах СНД, аднак доля экспарту ў Эўропу і іншыя краіны вонках СНД мае павялічыцца з 35% да 60–65%, а доля экспарту паслугаў у гэтыя краіны мае павялічыцца з 62 да 80% пры адначасовым росьце экспарту паслугаў на постсавецкай прасторы. Для гэтага неабходна ўступіць у СГА, паколькі як не чалец СГА Беларусь трапляе пад дзеяньне нетарыфных бар'ераў па тэкстылі, хімічнай прадукцыі, калійных угнаеньнях, мэталлах. Пераарыентацыю кірунку экспарту на Захад забясьпечыць найперш паступовае паніжэньне ўдзельнай вагі міжгаліновага гандлю (гандаль прадукцыяй розных галінаў) і разьвіццё ўнутрыгаліновага вонкавага гандлю (гандаль вырабамі адных і тых жа галінаў), што дазволіць рэалізаваць эфэкт маштабу і спэцыялізацыі. На ўнутрыгаліновы від гандлю прыпадае больш за 70% сусьветнага гандлю, у асноўным паміж разьвітымі краінамі.

Пераарыентацыя экспарту будзе забяспечана як за кошт мадэрнізацыі і павышэння навукаёмістасці вытворчасці, уключэння беларускіх прадпрыемстваў у ланцужкі ТНК і зьліцця кампаніяў краіны зь міжнароднымі карпарацыямі, так і за кошт росту пакупніцкай здольнасці краінаў ЭЗ, якая ўжо цяпер на парадак перавышае магчымасці Расеі і іншых краінаў СНД. Гэта дазволіць замацаваць пазыцыі Беларусі ў глабальнай сусветнай эканоміцы.

Праведзеныя рэформы дазваляць краіне дасягнуць эўрапейскага ўзроўню жыцця і забяспечыць далейшую канвэргенцыю з краінамі ЭЗ.

Рэфармаваньне асобных сэктараў

Прамысловасць

Гіганты цяжкой індустрыі Беларусі (нафтахімія, машынабудаваньне) дзеля адсутнасці спаважных унутраных інвэстараў, верагодна, будуць уласнасцю буйных замежных кампаніяў з доляй дзяржаўнага капіталу. Таму на пачатковым этапе варта стварыць умовы для прыцягнення ўнутраных інвэстыцыяў (у тым ліку ашчаджэнняў) у вытворчасць тавараў, што карыстаюцца ўнутраным і вонкавым попытам: спажывецкія вырабы, глыбокая перапрацоўка лясных рэсурсаў, навукаёмісты сэктар (інтэгральныя схемы, опытка, кампутарны софт, мэдычнае абсталяваньне і абсталяваньне экалягічнага ачышчэння, біятэхналогія, інжынэрыя матэрыялаў і інш.). У гэтых галінах неабходна паступова замацоўваць спецыялізацыю, адпаведную росту ўнутрыгаліновага міжнароднага гандлю.

Дзеля параўнаўча невысокай капіталаёмістасці і хуткай акупляльнасці спажывецкіх і навукаёмістых галінаў яны могуць стаць сфэрай разьвіцця прадпрымальніцтва. Шэраг з гэтых галінаў адносіцца да працаёмістых. Таму іх разьвіццё дазволіць істотна зьнізіць напружаньне на рынку працы ў пэрыяд рэформаў. Разьвіццё навукаёмістага сэктару пры адпаведным разьвіцці кадровага патэнцыялу і інфраструктуры дазволіць павялічыць высоканавукаёмісты экспарт з 3,7% да 10–15%. На наступных этапах на аснове сфармаваных

канкурэнтных клястэраў прамысловасці ў краіне будзе адбывацца пошук новых нішаў і канкурэнтных перавагаў у сусьветнай эканоміцы.

Сельская гаспадарка

На цяперашні момант калгасы і саўгасы Беларусі выконваюць ня столькі ролю генэраваньня прыбытку, колькі функцыі падтрыманьня сельскай інфраструктуры. Паколькі ў сельскай мясцовасці жыве 29% насельніцтва краіны, рэфармаваць калгасы неабходна паралельна зь перанясеннем выконваных імі сацыяльных функцыяў на органы мясцовага кіраваньня і самакіраваньня. Рэфармаваньне сельскай гаспадаркі на першым этапе будзе палягаць у разьдзяраўленьні калгаснай уласнасьці і вывядзеньні з гаспадарчага абарачэньня да 30% найменш прадукцыйных земляў (перавод часткі земляў у леса-пакрытыя плошчы). Атрыманая дзяржавай рэнта (падатак на ўласнасьць) за карыстаньне зямлёй і іншымі прыроднымі рэсурсамі павінна замяніць значную частку традыцыйных падатковых паступленьняў у бюджэт. У адрозьненьне ад большыні падаткаў рэнтныя плацяжы не вядуць да зьніжэньня ўзроўню выпуску прадукцыі і не скрыўляюць працэсу разьмяшчэньня рэсурсаў. Гэта дазволіць зьмяніць схемы фінансаваньня сельскай гаспадаркі (зьніжэньне ўзроўню датацыйнасьці да 5–10% ад валавога выпуску згодна з патрабаваньнямі СГА). Для залішняй працоўнай сілы ў сельскай мясцовасці неабходна стварыць умовы для занятасьці ў нясельскагаспадарчых галінах па месцу жыхарства (малы бізнэс, турызм, паляваньне). Забесьпячэньню краіны харчаваньнем і загрузцы перапрацоўчых галінаў будзе судзіцца адкрытасьць рынку сельгаспрадукцыі.

На наступным этапе разьвіцьцё рынку зямлі дазволіць выкарыстоўваць яе як прыватным уласьнікам, так і органам самакіраваньня, у якасьці заставы, што актывізуе інвэстыцыі ў сельскай мясцовасці. Гэта прывядзе як да пашырэньня нясельскагаспадарчай дзейнасьці (аднаўленьне і арэнда гістарычных аб'ектаў, турызм, разьвіцьцё інфраструктуры адпачынку, транспарт), так і росту навуковаэмістасьці сельгасвытворчасці (вытворчасць узнаўляльных энэрганосьбітаў – этылавага сьпірту, аліваў; вырошчваньне трансгенных расьлінаў, стварэньне банку генаў).

Транспарт, будаўніцтва

Разьвіцьцё транспартнай інфраструктуры краіны і будаўніцтва ёсьць (і ў яшчэ большай ступені будзе) чыньнікам дынамізацыі беларускай эканомікі. Такая роля гэтых сэктараў вынікае з факту пашырэння ЭЗ і супольнай зь ім мяжы.

Роля транзыту тавараў і паслугаў асабліва павялічыцца, калі беларуская эканоміка станеца адкрытай. Неабходнасьць стварэння адпаведнай інфраструктуры транзыту тавараў і паслугаў выклікае высокую актыўнасьць у сфэры будаўніцтва. За кошт міграцыі працоўнай сілы з Расеі і іншых краінаў СНД можа павялічыцца насельніцтва краіны.

Аднак разьвіцьцё гэтых галінаў павінна грунтавацца перадусім на айчынным працоўнай сіле і вырабленай у краіне прадукцыі (будаўнічыя матэрыялы, аўтатэхніка). Разьвіцьцё эфэктыўных будаўнічых тэхналёгіяў паспрыяе ажыццяўленьню праграмы мадэрнізацыі і абнаўленьню жылых дамоў, пабудаваных у буйнапанэльнай тэхналёгіі, рамонту жылога фонду і камунальнай інфраструктуры.

Разьвіцьцё транспартна-сэрвіснай сыстэмы створыць дадатковую колькасць працоўных месцаў.

Энэргетычны сэктар

Стан паліўна-энэргетычнага комплексу Беларусі робіць асабліва актуальнай праблему энэргазьберажэньня. Генэруючыя магутнасьці краіны ў крытычным стане – энэргаблёкі дзвюх найбольшых ГРЭС фізычна зношаныя, а бальшыня ЦЭЦ пабудавана блізка 40 гадоў таму. Да 2010 г. Беларусі спатрэбіцца замена 80% усіх энэргавырабляючых магутнасьцяў. Да таго ж энэргасыстэма разьлічана на найдаражэйшыя віды паліва – газ і мазут. Будаўніцтва АЭС таксама нямэтазгодна, паколькі выдаткі на вытворчасьць дадзенага віду электраэнэргі вялікія. Таму на першапачатковым этапе мэтазгодна павялічыць імпорт электраэнэргі (у 2001 г. ён ужо вырас на 15,3%, ці да 8,3 млрд. кВтг, што складае 25% энэргаспажываньня). Аднак ужо цяпер неабходна абнаўляць

асноўны капітал цепла- і электрастанцыяў. Гэта магчыма зрабіць толькі за кошт прыцягнення на рынак Беларусі прыватных інвэстараў. Ува ўмовах празрыстасці рынку энэргіі і цяпла прыватызацыя старых магутнасцяў і будаўніцтва новых будзе судзеяць канкурэнцыі і зьніжэньню выдаткаў.

Тэлекамунікацыі

Нягледзячы на некаторыя цяжкасці, гэтаму сэктару ўласьцівая дадатная дынаміка: у пэрыяд з 1990 па 2002 г. колькасць абанэнтаў тэлефоннай сувязі вырасла ў 1,8 разу. Даволі дынамічна разьвіваецца мабільная сувязь (больш за 600 тыс. абанэнтаў) і Інтэрнэт. Галоўны кірунак рэформаў у сэктары тэлекамунікацыяў – прыватызацыя дзяржаўных кампаніяў, стварэньне ўмоваў для канкурэнцыі.

Дзяржаўныя СМІ будуць абавязкова прыватызаваныя.

Рынак працы

Андрэй Шабуня

Галоўная мэта рэфармаваньня рынку працы – мінімізаваць рэгулюючыя дзеяньні дзяржавы пры фармаваньні працоўных адносінаў і надаць свабоду дзеяньняў суб'ектам, якія дзеюць на рынку працы. Узаемнае ўзгадненьне разнастайных інтарэсаў працадаўцаў і работнікаў на рынку працы адбываецца на аснове ўзаемадзеяньня попыту і прапановы.

Павышэньня эканамічнай эфэктыўнасьці можна дасягнуць толькі стварыўшы рынкавым контрагентам – работніку і працадаўцу – магчымасьць і ўмовы свабодна дамаўляцца паміж сабой аб угодах, вынікам якіх будуць працоўныя дамовы (кантракты).

У сувязі з гэтым узнікае неабходнасьць фармаваньня такой палітыкі рынку працы, якая забяспечывае:

- занятасьць людзей, якія здольныя працаваць і шукаюць працу;
- найбольш рацыянальную структуру занятасьці;
- свабодны выбар прафэсіі і месца працы.